

Diner inèdit de Gelabert II del Rosselló

M. CRUSAFONT I SABATER
F. DOMINGO SELLART

Després de gairebé mig segle sense novetats importants en la sèrie comtal rossellonesa, ara, en menys de cinc anys, hi ha hagut dues descobertes d'un cert rellu. D'una banda, l'òbol de Gerard I i, ara, l'esperat diner de Gelabert II. Recordem que després del recull de Botet, l'any 1908,¹ no hi havia una nova descoberta fins que Serafini trobà l'òbol de Gausfred II a l'església de Sant Pere del Vaticà. Aquesta troballa va passar, però, desapercebuda fins que l'incorporà a la numismàtica catalana A. M. Balaguer.² Novament mig segle sense descobertes, fins que els arqueòlegs rossellonesos Bénézet, Doner i Lentillon troben, a Santa Maria del Vilar, al municipi de Vilallonga dels Monts (Rosselló), l'òbol de Gerard I i el publiquen a *Acta Numismàtica*, núm. 32, és a dir, fa escassament cinc anys.³ Seguien mancant, però, les monedes de Gelabert I i Gelabert II. Per al primer, hi havia notícies de diners rossellonesos en circulació i, per al segon, era esperable que no hagués pas aturat les emissions, després de dos comtes antecessors que havien ja batut moneda.

La dificultat de retrobar aquestes peces rau, com diuen amb raó la numismàtica i els arqueòlegs abans esmentats, en la debilitat de l'amonedament rossellonès. L'ús predominant de la moneda melgoresa demostra que els volums d'emissió no abastaven el circulant. D'altra banda, les troballes monetàries al mateix Rosselló són avars en la moneda pròpia del comtat, mentre que hi és abundant la melgoresa i la barcelonina.

1. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, vol. I, Barcelona; IEC, 1908.

2. A. M. BALAGUER, *Història de la moneda dels comtats catalans*, Barcelona; IEC, 1999

3. J. BÉNÉZET; C. DONES, Jean-Pierre LENTILLON, «L'obole inédite de Girard Ier, comte du Roussillon (1102-1115)», *Acta Numismàtica*, núm. 32, (Barcelona 2002), p. 71-74.

Hem pogut estudiar recentment el diner que descrivim tot seguit:

Diner de billó.

a/ + ROSILIONVS (la segona S girada) En el camp: lletres P, E, T i estrella posats en creu i amb punts als espais.

r/ + GILABERTVS CO Creu interior. Estrella al tercer quart.

Pes: 0,73 g Ø 17,5 mm Inèdita

La moneda és en força mal estat i té una forma bombada, conseqüència de deformacions causades per algun cop. Això fa difícil tant la lectura d'algunes lletres com la reproducció fotogràfica. A l'anvers, sembla que hi hagi quelcom entre la segona I i la O i les lletres N i V, en forma de pal, no són del tot llegidores. Al revers, la G inicial sembla una C, la E s'ha de deduir i la V final té els mateixos problemes que a l'anvers. Res d'estrany, doncs, que també tinguem problemes amb les lletres que hi ha al mig del camp. La P és la més clara. La E s'arriba a deduir bé, malgrat que el travessar de baix és gairebé imperceptible. Les dificultats més grans són a la T, que, segons com, sembla una F. Efectivament, tot i que es veu bé l'encreuament entre el pal vertical i el traç superior, sembla que hi ha un altre traç que podria fer, llavors, una F ajaguda. De tota manera, si fos així, la F estaria en una posició radial respecte al cercle, mentre que les altres lletres hi són en disposició paral·lela. Llegint una T, mantenim també aquesta lletra en aquesta disposició paral·lela, com les altres dues. Per tant, ens inclinem a interpretar que es tracta d'una T, tot i que cal convenir que no n'hi haurà plena seguretat fins que no aparegui un altre exemplar.

En principi, la peça tant podria ésser de Gelabert I (991-1014) com de Gelabert II (1074-1102). Hi ha, però, un primer argument a favor del segon: l'aspecte clar de billó de la peça. Recordem que amb Gelabert I i Gausfred II els diners rossellonesos eren d'argent fi, d'11,5 diners sobre 12.⁴ D'altra banda, el diner de Gausfred II sembla més arcaic per les lletres més quadrangulats i els pals triangulats. Finalment, hi ha la qüestió de les lletres en el camp. Amb Gausfred II, en el camp teníem la llegenda ROSCI-

LO-NI en creu, amb estrelles en el camp. Amb Gerard I, el nom del Rosselló passa a la llegenda marginal i en el camp trobem les lletres PTR, PTA, PETR al·lusives als drets dels comtes del Rosselló damunt l'antic comtat de Peralada (PETRALATA en la forma llatina), situat dins dels dominis del comte d'Empúries. Per tant, aquesta peça que ja porta aquesta al·lusió enllaça bé amb la de Gerard I, si la considerem del seu antecessor immediat Gelabert II.

Cal recordar que els petits comtats d'Empúries i Rosselló, junt amb l'antic comtat carolingi de Peralada que de mica en mica s'anirà desdibuixant, havien estat patrimoni d'un mateix comte fins als temps de Gaufred (931-991). En morir, aquest comte instituï hereus els seus dos fills Hug i Gelabert conjuntament. Aquests, però, sens trencar la unitat del territori, es repartiren de fet les sobiraniaes, de manera que Gelabert regí el comtat del Rosselló i Hug el d'Empúries-Peralada.⁵ Aquesta situació no sempre es mantingué de forma pacífica i consten intents d'unificar, per conquesta, l'antic patrimoni comtal. Tots dos comtes, però, tenien enemics poderosos. Gelabert II sofí una greu derrota davant el comte de la Cerdanya, Guillem Ramon (1068-1095), en assajar de prendre-li territoris del Conflent. També el d'Empúries tingué freqüents enfrontaments amb el poderós comte de Barcelona. És probable que després de nefastes experiències en aquest sentit els dos comtes de la mateixa nissaga es decidissin a fer tractes nous d'aliança i així veiem com el d'Empúries renova al del Rosselló el reconeixement dels seus drets sobre Peralada l'any 1085. Aquest reconeixement fou renovat després en altres ocasions. Sembla probable que, en ocasió d'aquest reconeixement de sobirania que amb anterioritat els havia, de segur, estat disputada, els comtes del Rosselló decidissin incorporar a la moneda el nom de Peralada, per evidenciar la vigència dels seus drets. Per tant, aquesta al·lusió a Peralada que han de significar les lletres PET del camp són avinents també per a Gelabert II.

Val a dir que la concòrdia no fou pas permanent entre els dos comtes i que s'alternaren els reconeixements d'aquests drets amb etapes d'enfrontaments.

En el cas que les lletres del camp de la moneda no fossin pas P-E-T, sinó P-E-F, què caldria interpretar? És difícil trobar una significació a aquesta forma. P i E separadament també podrien significar Peralada i Empúries. En ambdós llocs el comte del Rosselló hi tenia drets, però, i la F? En els esmentats reconeixements de drets es parla dels dos comtats i de drets al bisbat d'Elna o a Sant Pere de Rodes o a castells com el de Quermançó, però no hi ha cap element important que comenci amb F.⁶ Podríem pensar en Elna si fos una E, però resulta estrany que el comte del Rosselló vulgui fer ostentació d'aquest dret en referència a una seu episcopal que ja té dins el seu territori. D'altra banda, cal tenir present que en aquestes llegendes al·lusives a Peralada hi ha sovint errors: PTV en alguns diners de Gerard I i PTL, segons una de les

5. Santiago SOBREQÜÉS, *Els barons de Catalunya*, Barcelona; Teide, 1991, p. 14-17. Seguim aquest autor per a tota la part històrica.

6. *Liber Feudorum Maior*, vol. II, Barcelona, F. Miquel Rosell, 1947, p. 213-226.

lectures possibles de l'òbol d'aquest mateix comte. Per tant, potser som davant d'un error, cas que sigui una F, més que no pas d'una al·lusió intencionada a un dret específic. Tenint present que l'al·lusió a Peralada es repeteix en les monedes de Gerard II (1164-1172) en la forma PAS, interpretada com PE(TRALATEN)S(IS), sembla més lògic que les lletres en el cas de Gelabert tinguin, com en els altres dos casos posteriors, la mateixa significació. De fet, només Gausfred II (115-1164) mancà en aquest costum en situar a l'anvers una creu amb les lletres CO-MT, que suplien la manca de la titulació comtal en la llegenda marginal.

El més probable, doncs, és que calgui interpretar les lletres com a P-E-T, tot i advertint que en aquesta seriació s'hi interposa l'estrella que ocupa el quart espai de la disposició en creu. Si fos una F, no veiem manera, de moment, de trobar-hi una significació i les lletres en el camp anirien a engruixir una munió de monedes occitanes amb lletres a les quals, almenys fins ara, hom no ha pogut trobar sentit. Cal afegir també, pel que fa a l'estrella del camp, que segueix, d'alguna manera, la simbologia que ocupava el camp de les peces de Gausfred II, qui sap si volent expressar el signe parlant de la rosa, com una altra al·lusió al Rosselló. Cal tenir present el fort esquematisme d'aquestes peces.

Ens resten per comentar els possibles símbols del revers. Hem descrit la presència d'una estrella en el tercer quart. Cal matisar que no es pot assegurar si hi ha alguna altra cosa en l'espai segon. En els comtes posteriors, la creu del revers és cantonada d'alfa i omega o bé porta l'omega sola (cas de Gerard II). En aquest cas, no sembla que sigui així, sens que el mal estat de la peça ens permeti una interpretació del tot segura. En qualsevol cas, l'absència de cap mena de símbol amb Gausfred II en els espais de la creu i la seva presència en tots els comtes posteriors, també advoca per situar aquesta peça en temps de Gelabert II més que no pas de Gelabert I.

Concloent, som davant d'una peça nova, un dinar, atribuïble amb tota versemblança a Gelabert II (1074-1102). Les lletres en el camp semblen al·ludir a Peralada en la forma PET(RALATA) o PET(RALATENSIS). Alternativament podríem pensar amb P(ETRALATA) i E(MPURIARUM), amb una F incògnita i tot tenint present que per a Empúries és molt més freqüent la forma Impuriarum, cosa que fa també menys acceptable aquesta segona interpretació. Pel que fa al símbol que acompanya la creu del revers, de moment sembla que s'ha d'interpretar com una estrelleta en el tercer quart.

No cal dir que resulta molt probable l'existència dels òbols d'aquest mateix comte un cop n'han anat apareixent de tots els altres comtes emissors. Restarien, doncs, per conèixer, com a mínim, els òbols de Gelabert II i diners i potser òbols de Gelabert I. Afegim «com a mínim» perquè enlloc és escrit que un comte hagi de fer una única emissió o diferents emissions amb la mateixa tipologia. Només cal veure el que ha succeït al comtat d'Urgell, per exemple.